

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QITUVCHILARIDA TEKNOLOGIK TAYYORGARLIGINI AMALGA OSHIRISH SHAROITLARI

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.94.63.032>

Haydarov Dilshod Shag‘darovich

Jizzax davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Malakali zamonaviy mutaxassislariga ehtiyoj oshib borayotgan hozirgi davrda “mehnat tayyorgarligi” tushunchasi o‘zgacha ahamiyat kasb etadi. Texnologik tayyorgarlikning mohiyatini zamonaviy talkinda bo‘lajak boshlang‘ich sinfi o‘qituvchilari o‘quvchilar ongiga olamning tabiiy va ilmiy manzarasi bilan birgalikda texnologik manzarasini dunyoqarashning eng muhim elementi sifatida kiritiladi.

Kalit so‘zlar: texnologiya, kasb, loyiha, loyihalash, rivojlanish, mahorat, ta‘lim, mazmun.

УСЛОВИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Хайдаров Дилшод Шагдарович

*преподаватель Джизакского государственного педагогического
института*

В современном мире, где потребность в квалифицированных современных специалистах растет, понятие «трудовое обучение» приобретает особое значение. В современной интерпретации сущности технологической подготовки будущие учителя начальных классов представляются в сознании учащихся как важнейший элемент мировоззрения технологического ландшафта, наряду с естественным и научным ландшафтом мира.

Ключевые слова: технология, профессия, проект, дизайн, развитие, умение, образование, содержание.

CONDITIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGICAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Khaydarov Dilshod Shagdarovich

teacher of the Jizzakh State Pedagogical Institute

In today’s world, where the need for qualified modern specialists is growing, the concept of «labor training» is of particular importance. In the modern interpretation of the essence of technological training, future primary school teachers are introduced to the minds of students as the most important element of the worldview of the technological landscape, along with the natural and scientific landscape of the world.

Key words: technology, profession, project, design, development, skill, education, content.

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda texnologiya ta‘limini o‘zlashtirish katta ehtiyojga aylanmoqda. O‘zbekiston Respublikasining Davlat ta‘lim standartlari asosida tashkil topgan barcha o‘quv fanlarida, shu jumladan “Texnologiya” yangi ta‘lim sohasida amalga oshirilmoqda. “Texnologiya”

maktabning o'quv rejasiga 2017 yilda kiritilgan bo'lib, texnologiya, mehnat va kasbiy ta'lim fanlarini o'z ichiga oladi. "Texnologiya" tushunchasi ko'p ma'noga ega bo'lib, texnologik tayyorgarlik insonning tubdan o'zgartiruvchi faoliyatsifatida tushuniladi hamda insonning faqat moddiy ishlab chiqarish jarayonida tayyor mahsulotni olish uchun qo'llanadigan xom ashyo yoki yarim tayyor mahsulotga ishlov berish usullaridan biridir vama'naviy qadriyatlarni yaratish bo'yicha ijodkorlik faoliyatining umumiy usullari va vositalarini aks ettiradi.

Talabalar texnologik tayyorgarligining mazmuni maktabning talablari va "Texnologiya" ta'lim sohasining mazmuni bilan belgilanadi. "Texnologiya" o'qitish sohasi faqat politexnikaviy bilimlar va mahoratlarni o'zlashtirishga emas, balki o'quvchilarda texnologik madaniyatni tarbiyalashga, ular ongida, olamning tabiiy-ilmiy manzarasi bilan bir qatorda, muhim dunyoqarash unsuri sifatida texnologik manzarasini (u texnika haqida yaxlit tasavvur beradi, busiz texnologik faoliyat atrofda borliqnilish va variativda samarali bo'lmaydi) hamda shaxsning texnologik, o'zgartiruvchi tafakkur va ijodiy qobiliyatlar kabi xislatlarini shakllantirishga ham qaratilgandir.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining texnologik tayyorgarligida bir necha jihatni ajratib ko'rsatish mumkin:

texnologiyani olamning texnologik manzarasi, kreativlik faoliyatining umumiy usullari va vositalari to'g'risidagi bilimlarni tizimga soluvchi fan sifatida tushunish muhitida o'quvchilarning texnologik tayyorgarligi muammolarini hal etishga qodir bo'lgan ijodkor pedagogni tayyorlash;

talabalar texnologik ta'limining o'zi, ya'ni ularning texnologik madaniyatini shakllantirish, turli xil texnik mahoratlarni ijodiy predmetli-amaliy faoliyat asosi sifatida o'zlashtirish;

har bir talabaning mustaqil rivojlanishi, qobiliyatlar rivojlantirish treningi.

Texnologiyada faoliyatning asosiy turi kreativlik (o'zgartiruvchanlik) faoliyati sanaladi. Kreativlik faoliyati atrofda voqealikni variativ, qayta qurishga yoki o'z-o'zini variativga qaratilgandir, masalan, jismoniy kamolotga erishish, o'zini tarbiyalash kabilar. Kreativlik faoliyati ikki tomondan real yoki ideal jihatdan amalga oshiriladi. Birinchi holatda moddiy borliqni (tabiiy, ijtimoiy, insoniy) haqiqatda variativ yuz beradi. Ikkinchi holatda ob'ekt faqat tasavvurda o'zgartiriladi – bu faoliyat loyihalashtiruvchi (modellashuvchi) deb ataladi. Uning vazifasi – amaliy faoliyatni ilgarida boruvchi va yo'naltiruvchi loyihalar, rejalar, harakat obrazlari bilan ta'minlash. Birinchi va ikkinchi holatda ham variativ faoliyati ijodiy yoki ijroiyy (unumli yoki reproduktiv) bo'lishi mumkin. SHaxsning kreativlik imkoniyatlari u olgan va mustaqil shakllantirgan loyihaviy va texnologik mahoratlari, ijodiy qobiliyatlarining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Inson tabiatiga muvofiq faoliyatining etakchi turi o'zgartiruvchilik faoliyatidir.

Agarda inson o'z faoliyati maqsadini o'zi qo'ysa, faoliyat faol, shu jumladan ijodiy xususiyatga ega bo'ladi. Oliy maktabga tushuntirish dars berish o'rniga, asosini bilimlarni axborot tarzida xabar qilish emas, balki ularni talabalarning o'zlari "izlab qo'lga kiritishlari" tashkil etuvchi o'qitish tizimi kirib keldi. Strategik ahamiyatga ega mahoratlarni shakllantirish uchun o'quv jarayonida o'quvchilar va talabalarning produktiv, integrativ faoliyatdagi amaliy tajribasini tashkil etish zarur. Bu ularda mo'ljal bilan ish qilish, maqsadlar, harakatlar va faoliyatni mustaqil belgilash, ijod qilish qobiliyatini shakllantirishga imkon beradi.

Bilim orttirish faoliyatini rivojlantirishning umumiy qonuniyatlarini ifodalash uchun eng mos keluvchi tushuncha mahsulli jarayon tushunchasidir. Zamonaviy psixologiyada ruhiy hosilalarni vujudga keltirish asosida yangi ob'ektni sub'ektiv kashf etishni ta'minlovchi ruhiy jarayonlar produktiv fikrlash deb ataladi.

Fikrlashning produktiv jarayoni quyidagilardan iborat:

1) boshlang'ich bosqich –muammoli vaziyatda sub'ektda bilim orttirishga intilish paydo bo'lishi;

2) asosiy bosqich– sub'ektning bilim orttirish uchun izlanish faolligi o'ziga xos shaklining amalga oshirilishi;

3) natijalar – sub'ektiv ravishda noma'lumning kashf etilishi va ruhiy yangi hosilalarning shakllanishi.

SHunday qilib, produktiv fikrlash jarayoni ikki jarayon – muammoli vaziyat va yangilikning sub'ektiv kashf etilishi o'rtasida joylashgan. Vaqt jihatidan cheklangan bu jarayon produktiv fikrlash sikli, ruhiy rivojlanishning eng kichik bosqichi sanaladi. Sub'ekt ruhiy rivojlanishidagi har bir kichik bosqich uning atrofdagi olam va o'z-o'zini anglashga yo'naltirilgan faolligining natijasi hisoblanadi. Sub'ektning ruhiy rivojlanishi uning shaxsiy faolligidan tashqarida mavjud bo'lmaydi.

Rivojlanish – bu shaxsdagi yangilik, yangi ruhiy sifatlar yoki ularning yangi darajasi, bu qobiliyatlar, qiziqishlar, ehtiyojlar, iroda, his-tuyg'ular shakllanishi sanaladi. Faoliyat va munosabatlardan tashqari rivojlanish jarayoni amalga oshirilmaydi. SHaxsning har qanday yangi xislati avval faqat muayyan vaziyat va xarakatlarda namoyon bo'ladi, bu vaziyatlarni ta'lim va tarbiyada ongli ravishda yaratish mumkin. Rivojlanayotgan xislatlar bir necha bor takrorlanib, birlashadi, umumlashadi, ularning shaxs tomonidan o'zlashtirilishi amalga oshiriladi, ularning interiorizatsiyasi (tashqidan ichkiga o'tishi) amalga oshadi, inson ichki dunyosining tarkibiy qismiga, shaxs xislatlariga aylanadi. O'qitish uning barcha jihatlarida har doim shaxsni har tomonlama rivojlantirish vazifalari bilan, bu jarayonga tizimli faol yondashuv nuqtai nazaridan qarash bilan bog'liq. "O'qitish jarayonida shaxsning rivojlanishida eng muhim tarkibiy qismi sifatida faqat bilimlarni egallash jarayoni emas, balki faoliyat jarayonini, usullari va vositalarini o'zlashtirish ham kiradi. O'qish jarayonida o'quvchi faqat muayyan bilimlarni o'zlashtirib qolmasdan, faoliyatni ham o'zlashtiradi".

Psixologik nazariyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlantiruvchi ta'lim jarayonida ziddiyatlarni engib o'tish yo'li bilan o'quvchining xilma-xil faoliyatidagi o'zgarishlarning umuman ta'lim jarayoni qonuniyatlari va tamoyillari bilan belgilanadigan murakkab tizimi amalga oshadi. O'qitishning rivojlantiruvchi funksiyasini amalga oshirish o'quvchi ongida u o'zlashtiradigan bilimlarning tarkibiy qismi o'rtasida o'rnatiladigan aloqalar xususiyatining murkkablashuvi hamda bilim xajmini oshishini taqozo qiladi.

O'quv faoliyati talabalarda ijodiy qobiliyatlarni, bilishning psixologiyaga xos bo'lgan tahliliy va evristik usullarini rivojlantirishni, boshqa fanlardan bilimlarni ko'chirishni, ixtirochilikni, masala echishning o'ziga xos usullarini, muammoga nisbatan mustaqil nuqtai nazarni shakllantirishni talab qiladi.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy ta'limning eng muhim yo'nalishlaridan biridir, chunki jamiyat sust ijrochilarga emas, uddaburon, ijodkor shaxslarga muhtoj. Mutaxassisni shakllantirish kasbiy mehnatga nisbatan ijodiy munosabatni shakllantirishni taqozo qiladi.

Ma'lumki, ijodiy qobiliyatlarda bolalikdan vujudga keladi va maktab,

ayniqsa, OTM bosqichida ushbu qobiliyatlarni rivojlantiraoladi. SHunday bo'lsa-da, bolalarning ham, kattalarning ham asosiy qismi yashirin ijodiy qobiliyatlarga ega ekanliklarini, ular ijodkorlik talab qiluvchi faoliyatdagi ijodiy muhit sharoitlarida rivojlanishi mumkinligini ko'rsatadi.

Qobiliyat, bilim, mahorat va ko'nikmalarning o'zida emas, balki ularni egallash dinamikasida, shaxs muayyan faoliyatni qanchalik tez va oson o'zlashtirishida namoyon bo'ladi. Agar shaxs aniq belgilangan faoliyat qo'yayotgan talablarni bajara olmasa, bu unda qobiliyatlar butunlay yo'qligini emas, balki unga bilim, mahorat va ko'nikmalarni o'zlashtirish uchun ko'proq vaqt talab kerakligini, pedagoglari esa uni o'qitish uchun ancha ko'p kuch sarflashlariga to'g'ri kelishini anglatadi.

Pedagogik ijodkorlik xilma-xil pedagogik vaziyatlarni to'xtovsiz o'zgarayotgan sharoitlarda hal etish jarayon sanaladi. Ijodiy pedagogik faoliyat – bu o'qituvchidan yangilikka nisbatan kasbiy jihatdan oydinlikni talab qiluvchi uzluksiz o'zgaruvchan vaziyatdagi harakatlar majmui; pedagogik faoliyatni amalga oshirishning kasbiy-ijodiy harakati, usullari, mahorati, texnikasi, texnologiya majmui; pedagogik faoliyatning, biridan boshqasiga erkin, oson o'tishning bir necha turini bilish; kasbiy faoliyatni o'zgaruvchan va o'ziga xos (ekstremal) vaziyatlarda bajarish; pedagogik faoliyatning yangi usullarini, innovatsiyalarni yaratish va pedagogik jarayonga kiritish; pedagogning hissiy-ifoda sohasi bilan bog'liq mahoratlari.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari texnologik tayyorgarligining mazmuni rivojlantiruvchi, muammoli xususiyatga ega bo'lgan, texnologik faoliyatning loyihalashtirish va bajarish qismlari birligi asosida tuzilgan topshiriqlar majmui orqali ifodalanishi mumkin. Boshqa zarur sharti texnologik tayyorgarlik kursini umumiy texnologik tayyorgarlikning yangi mazmunini hisobga olgan holda didaktik ta'minlashdir: texnologik bilimlar asoslari kursi bo'yicha qo'llanma, texnologik laboratoriya ishlarini o'tkazish uchun uslubiy tavsiyalar; talabalarning shaxsan texnologik (texnologik amallarni umumlashtirish va bir xillashtirish) va uslubiy (kichik sinf o'quvchilari texnologik tayyorgarligi mazmuni tuzishning umumiy tamoyillari) tayyorgarligi mazmunini aks ettiruvchi ko'rgazmali o'quv qo'llanmalari uslubiy majmui.

YUqorida bayon qilinganlarga xulosa yasab, biz talabalar texnologik tayyorgarligining mazmunini amalga oshirish shartlarini ajratishimiz mumkin:

Talabalarning texnologik va kasbiy-pedagogik mahoratlarini shakllantirish imkoni boricha faol bilim orttirish faoliyatida, shaxsiy mahsulli faoliyat tajribasini tashkil etish yo'li bilan amalga oshiriladi. Bu unumli metodikalardan foydalanishni va, birinchi o'rinda, loyihalash faoliyatini tashkil qilishni nazarda tutadi.

Bo'lajak o'qituvchi texnologik tayyorgarligi dasturiga "Texnologiya asoslari" ma'ruzalar kursini yoki maxsus fanini kiritish boshlang'ich sinflarda texnologiya asoslaridan dars berishga tayyorgarlikning sifat darajasini oshirishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" // Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. - T.: «SHarq», 1998. – B. 31-61.
2. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent - «O'zbekiston» - 2016. 61- bet
3. Ahmadaliev S. Bo'lajak mehnat ta'limi o'qituvchilarini kasbiy-pedagogik faoliyatga moslashishining ilmiy metodik asoslari. Ped. fan. nomz. diss. -T., 2008.
4. Muslimov N va b. Mehnat ta'limi o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma.